

A nők és férfiak közötti kiegyensúlyozott felelősségmegosztás elősegítése a védőnői gondozásban

A társadalmi változások a magyar egészségügyben új kihívásokat eredményeztek, mely kihívásoknak a védőnői ellátásnak is meg kell felelnie.

A kívánatos egészségi állapot eléréséhez és a munka világában való teljesítő-képességéhez a magyar lakosság életmódjának és szociális helyzetének kedvező irányú változásán keresztül vezet az út. Az életmód közvetlenül az egyéni magatartásban nyilvánul meg, amelyet értékek, normák, szükségletek, a közvetlen emberi-társadalmi környezet, így a család, a helyi társadalom és a makrogazdasági, társadalmi feltételek befolyásolnak.

A klasszikus védőnői ellátás színtere a család otthona, és a helyi társadalmi környezet, tehát az a mikrokörnyezet, ahol kialakul az életmód, megtörténik a szokásrend, viselkedés megerősítése, vagy lehetőség nyílik a módosítására.

A védőnők, akik kifejezetten prevenciós tevékenységre képzett, az egészségügy és a szociális ellátás határán dolgozó szakemberek, talán az egyetlen szakembercsoport, akik a család otthonában is aktív tevékenységet tudnak kifejezni, azaz bepillantást nyernek a mikrotársadalom szintjére, mely a családot, mint autonóm rendszert foglalja magába, ahol a beavatkozás egyes vélekedések szerint csak terápiás módokkal lehetséges. Ez fokozott felelősséget jelent a képzés és a továbbképzés terén.

Az életmód egyes elemei mély történelmi hagyományokra épülnek, mint például a nemi szerepek, a táplálkozási szokásaink, gyermeknevelés, gondozás egyes területei, ezért az életmód az egészség és a szocializáció szempontjából történő befolyásolása sokrétű, bonyolult feladat, nem képzelhető el pusztán felvilágosítással, ismeretek terjesztésével!

A sikeres védőnői gondozás titka, hogy a családot, mint rendszert kezelik, hisz csak így befolyásolhatók a fogyasztási szokások, az értékrendszer, az élettechnikák, az „én-erők”.¹

A társadalmi kihívásoknak akkor tud megfelelni a védőnői ellátás, ha a képzését folyamatosan az igényeknek megfelelően megújítja, a továbbképzési rendszer pedig rugalmasan alkalmazkodik az új feladatok elvégzéséhez, a kompetenciák megszerzéséhez.

---

¹ Benkő Zsuzsa és Kovács Gábor, *Bizonyítékok az egészségfejlesztés hatékonyságára* (Budapest: MEDINFO, 2001)

A jelenlegi egészségügyi rendszer és szociális ellátások átalakulási folyamatában szükségesnek tartom mélyebben megvizsgálni, hogy a védőnők képzés mennyire felel meg a társadalmi igényeknek, elvárásoknak. Lehetőségem nyílt, hogy a védőnők képzést folytató egyetemek egészségügyi karain folyó védőnők képzés² tanterveit megismerjem.

A tantervek áttekintése során megnéztem, hogy a Gender-szemlélet milyen módon jelenik meg a képzésben és a továbbképzésben, azaz szerepelnek-e valamilyen formában az alábbiak:³

- A „társadalmi nem” Gender-téma
- Nemspecifikus viselkedési formák és tulajdonságok, amelyeket az egyének a szocializáció során sajátítnak el
- Társadalmi nem → tudat, képességek, viselkedés, énkép, intézményrendszerek, szervezetek, privilégiumok, hatalmak
- A társadalmi nem, mint az egyén identitásának egyik láncszeme
- A „férfiság” és „nőség” meghatározója (szimbolikus jel- és értékrendszer hordozói)
- Vélemények, hitek, nézetek, szokások a nemiségről, gyermeknevelésről
- Férfiak és nők társadalmi együttese, kapcsolatrendszerük
- A két nem egymás közötti kapcsolata, párkapcsolat, család, gyermeknevelés

A szülők „hagyományos” szerepei természetesen megjelennek az oktatott tantárgyakban, de jellegzetesen csak az egészségügyi vagy szociális ellátás szemszögéből, az egyén pszichológiai fejlődésének tárgyalása kapcsán. A védőnők számára, mivel munkájuk során nap mint nap kapcsolatban vannak a családokkal, igen nagy lehetőség nyílik a nemek közötti esélyegyenlőség, ezen belül a családi munkamegosztás igazságosabbá tétele érdekében folytatott „nevelőmunkára”.

Az egyenlőség érvényesítése a családi életben, annak is a gyermeknevelés területén egy érdekes kérdést vet fel: Ki van „elnyomva” ezen a területen? Ki-kit nem enged be a „körbe”? A tapasztalatokból tudjuk, hogy a nemek egyenlőségi szempontjainak érvényesítésére irányuló stratégiát meghatározza az a környezet, amelyben megvalósul. Az egyenlőség-érvényesítő munkában tendenciaként jelenik meg, hogy nem a nemekkel kapcsolatos ismeretek,⁴ hanem éppen ellenkezőleg, az esetleg elavult és akadályozó mítoszok és előítéletek képezik a kiindulópontot.

A férfiakra és a nőkre alkotott nemi sztereotípiák többek között azt a veszélyt hordozzák magukban az egyenlőség-érvényesítő munka szempontjából, hogy a

---

² Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar; Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar; Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar; Miskolci Egyetem Egészségügyi Főiskola; Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum Egészségügyi Főiskolai Kar.

³ Kereszty Orsolya, Gender és az oktatási lehetőségek egyenlősége, (előadás Pécs, 2007.)

⁴ A nemekkel kapcsolatos ismeretek szerepelnek a védőnők képzés kurikulumában

nagy igyekezetben esetleg pont azok az egyenlőtlenségek erősödnek fel, amit ellensúlyozni akarunk. A védőnők feladat, hogy a körülöttünk lévő világot, a családokat a nemek szempontjából semleges módon szemléljék, azaz a gyermek érdekeit tartsák szem előtt.

Ehhez azonban szükséges, hogy megismerkedjenek a védőnők a graduális-, és a továbbképzés keretében az egyenjogúság biztosítását célul kitűző stratégiai módszerrel a Gender Mainstreaming-gel. Képesekké váljanak arra, hogy ezt a stratégiát saját működési területükön, gondozási folyamataik során és megvalósítandó projektjeikben alkalmazzák és továbbfejlesszék.

A Magyar Védőnők Egyesülete (MAVE),⁵ és a Magyarországi Női Alapítvány (MONA) 2007-ben a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Nők és Férfiak Társadalmi esélyegyenlősége Osztály által támogatott projekt keretében vizsgálta a társadalmi szerepek változását, valamint a családok gyermeknevelési szokásainak változását. A cél az volt, hogy megismerjük, milyen tapasztalatokkal rendelkeznek a védőnők a kisgyermekes szülők gyermekgondozási gyakorlataival kapcsolatban, az apák családi szerepeit illetően, és ezeken a területeken az apákkal kapcsolatos elvárásaik tekintetében.⁶ Megvizsgáltuk, hogyan viszonyulnak a védőnők a kisgyermeket nevelő szülők családi gyakorlataihoz, illetve mit feltételeznek arról, a társadalom egésze általában hogyan viszonyul a férfiak és nők gyermekgondozási és nevelési feladatmegosztásához. Továbbá választ kerestünk arra is, vajon egy alapvetően női kliensekkel kapcsolatban álló, ún. „női” szakmában jelent-e nehézséget a férfakkal – apákkal – való kapcsolattartás, és vajon igénylik-e a védőnők az apák fokozottabb bevonását a gyermekgondozással kapcsolatos tanácsadási folyamatba, és ezen keresztül a gyermeknevelés családi feladatainak megosztásába.

A kérdőívet összesen 101 védőnő töltötte ki.

A családon belül a gyermeknevelés a múlt század '80-as éveitől szinte kizárólagosan a nők feladata volt, ezt várta el a társadalom tőlük. Igen ritka volt, hogy az apa elkísérte a feleséget a nőgyógyászati vizsgálatra, szülésre, szülői szerepre felkészítő tanfolyamra, a gyermekkel netán ő maradjon otthon gyeseen. A századfordulóra egyre inkább megnőtt az igény az apák részéről, hogy aktívan részt vállaljanak a gyermekük nevelésében, gondozásában. Egyre elterjedtebbé vált az együttműködés, és a családok felől jövő igényeket a jogi harmonizáció is követte.⁷

⁵ A jelen dolgozat írója a MAVÉ elnöke és egyben a projekt vezetője volt az Egyesület részéről.

⁶ Neményi Mária és Takács Judit, *Az apák családi szerepvállalása a védőnői tapasztalatok tükrében, Kutatási összefoglaló* (Budapest 2007)

⁷ Gyermek születését követően a munkavállaló apa rendelkezésére áll a lehetőség, hogy két hónapon belül öt nap munkaidő-kedvezményt vegyen igénybe, amely alatt távolléti díjra jogosult.

⁸ A legfontosabb gyermekgondozási célú ellátások közül a gyermek gondozását végző apa is lehet jogosult az alábbi ellátásokra: gyermekgondozási díj (GYED), és gyermekápolási táppénz, gyermekgondozási segély (GYES), gyermeknevelési támogatás (GYET) és családi pótlék.

Napjainkban már nem ritka, hogy az apa marad otthon egyed- gyesen a gyer- mekkel.

A védőnők, miután a családok közvetlen közelében dolgoznak, elegendő tapasztalattal rendelkeznek arról, hogyan működnek a családok, és látják, hogy az apák körében megnőtt az igény arra, hogy az anyákkal „egyenértékű szülők” lehessenek a gondozás körüli teendőkben is.⁸

A kutatás eredményeit összegezve elmondható, hogy a védőnők „modernebb” nézeteket vallanak az apák családi szerepvállalásával kapcsolatban, mint azt a társadalmi többségről feltételezik. Az is látható a tapasztalatokból, hogy ez a törekvés nem feltétlenül találkozik a családokat körülvevő társadalmi elvárással, hiszen az apáktól elsősorban a család anyagi biztonságának megteremtését várják, és kevésbé azt, hogy a kisgyermek körüli teendők ellátásába bevonódjanak. Ehhez a védőnők szerint azonban maguk az anyák is hozzájárulnak azzal, hogy megpróbálják kisajátítani a kisgyermek körüli teendőket, amivel talán saját anyai- női szerepük fontosságát próbálják fokozni. Nyilvánvalóan szükségük is van erre az önmegerősítő technikára, hiszen egy olyan társadalomban, ahol a női munkát legfeljebb kiegészítő jellegűnek tekintik, nem pedig a férfiakéval egyenrangú és egyenlő esélyekre, hasonló karrierre jogosító tevékenységnek, a családi feladatok felértékelése a nők számára a fontosság érzéséhez, az önbizalom megszilárdításá- hoz szükséges eszköz lehet.⁹

A kutatás eredményei szerint az apák gyermekgondozási feladatokba történő bevonását – mint társadalmilag kívánatosnak tartott célt – maguk a védőnők is feladatuknak tekintik. E cél eléréséhez azonban – mely természetesen nem csupán és nem elsősorban rajtuk múlik – széles körű társadalmi összefogás szükséges, melynek velejárói közé tartozik az e kérdéskörrel kapcsolatos társadalmi tudatosságot növelő, aktív tájékoztatás fokozása éppúgy, mint az apák családi kötelezettségeit is figyelembe vevő munkaadói attitűdök elterjedése illetve megerősítése.

A jelenlegi magyar egészségügyi ellátó rendszerben a védőnői hálózat munka- társai azok, akik a családokkal már a gyermek érkezése előtt kapcsolatba kerülnek: ők azok, akik a szülői szerepre való felkészülésben segítséget nyújthatnak nemcsak a nőknek – leendő anyáknak –, de a férfiaknak – leendő apáknak – is, bevonódási lehetőséget teremtve utóbbiak számára a hagyományosan nők közötti (védőnők és anyák) együttműködésen alapuló folyamatokba.

Feladat tehát – melyet a projekt is célul tűzött ki – a védőnők megerősítése a hagyományos nemi – családi, szülői – szerepek változásának kezelésében/se- gítésében, valamint a megváltozott/változó körülmények között, új kommuni-

⁸ Bár a gender programok főként a nők esélyegyenlőségét segíti a társadalmi esélyegyenlőség terén, ebben a konzultációban a férfiak esélyegyenlőségét kell segítenünk.

⁹ Danajka Noémi (szerk.), *A nemek közötti társadalmi egyenlőség érvényesítésének módszerei* (Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium Humán erőforrás fejlesztési Operatív Program Irányító Hatóság, Budapest, 2003).

kációs helyzetekben felmerülő kérdésekre adandó lehetséges legjobb válaszok megtalálásában.

A védőnői képzési programba szükséges tehát beépíteni a társadalmi nemek tudományába való bevezetést. Mivel a graduális képzést módosítani igen nehéz és lassú folyamat (egyetemi autonómia), ezért ezen ismeretek a továbbképzési rendszeren keresztül épülhetnek be a leggyorsabban a védőnői tevékenységbe. Az említett projekt terméke (a kutatási eredményeken túl) egy 4 x 45 perces előadásból álló képzési anyag is, valamint ismeretterjesztő brosúra a férfiak, apák számára.

A védőnők számára, mivel munkájuk során nap mint nap kapcsolatban vannak a családokkal, igen nagy lehetőség nyílik a nemek közötti esélyegyenlőség, ezen belül a családi munkamegosztás igazságosabbá tétele érdekében folytatott „nevelőmunkára”.

Évszázadok tradícióit, szokásait igen lassan lehet megváltoztatni, a XXI. század azonban kiköveteli, hogy változzunk, változtassunk.

A változás a társadalom számos területén jelentkezik, így a szülői szerepek, a családszerkezet, a munka- és időbeosztás, akár az intézmények működése terén is szükségessé vált. Olyan együttműködést kell kialakítani nők és férfiak között, amely lehetővé teszi, hogy mindkét nem egyaránt részt vehessen a társadalom fejlődésében, és egyaránt részesedhessen e fejlődés eredményeiből.¹⁰

Az egészségügy, annak is a prevenció területe bizalmi kapcsolat kialakulását feltételezi a gondozottak és az ellátók között. Enélkül elképzelhetetlen az egészség, életmód eredményes támogatása. A védőnői ellátás keretében a nők és férfiak közötti különbségek soha nem képezhetik a hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) alapját. Az apáknak ugyanolyan joga a gyermekek nevelésében való részvétel az újszülött kortól, mint a nőknek.

A védőnőképzés tartalmának áttekintése során tapasztaltam, hogy a szakemberek képzése, továbbképzése jelentős hiányosságokat mutat a Gender-szemlélet területén, ugyanakkor a szolgáltatást nyújtók nyitottak az apák bevonására a gyermekek gondozásába. A védőnők tapasztalata alapján elmondhatjuk, hogy az elmúlt 10 év távlatában az apák egyre nagyobb teret igényelnek a gyermekek nevelése, gondozása terén, amit azonban az anyák nem mindig fogadnak el. A gyermekek családon belüli gondozás terén felmerül tehát a kérdés: Ki van hátrányban kivel szemben?

Több figyelmet kell fordítanunk a férfiakra a védőnői gondozás terén, és arra, hogy mit tehetnek a védőnők a kiegyensúlyozott családi nevelés érdekében.

CSORDÁS ÁGNES

---

¹⁰ Szociális és Munkaügyi Minisztérium, A „gender mainstreaming” fogalma közelebbről www.szm.gov.hu/main.php?folderID=16291&articleID=31969&ctag=articlist&iid=1 (letöltve az internetről 2008. január 7.)